

що ця ідея має бути підтримана на державному рівні і в чинній Програмі має бути виділено більшу кількість годин на вивчення норм літературної мови, а то й введено окремий курс, який би забезпечив формування культури мови у всіх вишах України.

Список використаних джерел:

1. «Про мови» в Українській РСР. – Верховна Рада УРСР. Закон від 28.10.1989.
2. Іван Огієнко (митрополит Лларіон) Рідна мова / Іван Огієнко (митрополит Лларіон) ; упоряд., авт. передмови та коментарів М.С. Тимошик. – К. : Наша культура і наука, 2010. – 436 с.
3. Щербакова О.А. Проблема формування національної еліти України крізь призму преси 90-х років / О.А. Щербакова. – К., 1999. – С. 10.
4. Україна XXI століття. Державна національна програма «Освіта». – К., 1992. – С. 16.

Deviations in Ukrainian literary language and their way of functioning are raised in the article. The structure of the occupational speech – in our case we mean agricultural students – depends upon language structure and rules.

Key words: Ukrainian literary language, mixed language, Ukrainian literary language rules, speech culture set-up

Отримано: 24.10.2015 р.

УДК 37(477.43)

Т. Й. Франчук

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ЖИТТЄТВОРЧІСТЬ ТА НАУКОВО-ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА ОГІЄНКА У ВИМІРАХ ПРІОРИТЕТІВ САМОРОЗВИТКУ СТУДЕНТА

У статті досліджуються особливості особистісно орієнтованої парадигми вивчення життя та діяльності Івана Огієнка в системі професійної підготовки студента, реалізації його потенціалу особистісного, професійного саморозвитку.

Ключові слова: особистісно орієнтована освіта, елективність, цілісний освітній простір, саморозвиток.

*«Давайте любити все рідне» – митрополит Лларіон
(Книга нашого буття на Чужині)*

Будь-яке дослідження, що стосується визначення механізмів, принципів, алгоритмів, пошуку оптимальних форм, методів, технологій переходу від концепції та програми інформаційно-репродуктивної системи освіти до компетентнісної (особистісно орієнтованої як провідної формули її реалізації) можна класифікувати як актуальне, надто коли йдеться про національно означений потенціал розвитку. Актуалізація національних здобутків минулого, непідвладних часові, в сучасному контексті освітніх процесів може забезпечити нас від деформацій, пов'язаних з формальним нав'язуванням невластивих нам стандартів, моделей, технологій, які сприймаються як втручання ззовні, що не сприяє підвищенню продуктивності системи, а радше провокує конфлікт внутрішньої суті та зовнішньої форми (провідна формула реформ вищої школи останніх десятиліть).

Принципова відмінність інформаційно-репродуктивної від компетентнісної концепції та технології вивчення історії педагогіки (як і історії загалом), ви-

датних педагогів минулого полягає не в зміні пріоритетів в аналітичних конструктах відповідно до домінуючої політичної, ідеологічної парадигми, не в адекватному «оновленні списку» персоналій, а у створенні освітньої ситуації, за якої історія, як і видатні постаті минулого, будуть вивчатися на особистісно орієнтованій основі. В такий спосіб кожним суб'єктом вивчення історії (у нашому випадку студентом) навчальна інформація буде сприйматися не як самоцінність, наприклад, необхідна умова складання іспиту), а як потужний засіб особистісного, професійного розвитку та саморозвитку. Закладається свого роду парадигма: вивчаємо надбання історії розвитку освіти, щоб з позиції усвідомлення фактів, процесів, тенденцій, проблем минулого можна було більш глибоко і системно розуміти сучасні освітні реалії, а відтак і цілеспрямовано прогнозувати перспективи розвитку (знати історію, щоб розуміти сучасне, проектувати майбутнє).

Зазначена формула особливо актуалізується стосовно видатних історичних постатей, особливо тих, що своїм життям, діяльністю демонструють еталони особистісної самореалізації, позитивне служіння своєму народові, ідеям порятунку нації, а також здатність до титанічної роботи, особистісної мобілізації задля реалізації визначеної для себе місії. Водночас, такі постаті є уособленням інтеграції потужного інтелекту, глибокої культурної самоідентифікації, жертвованого служіння духовним, національним цінностям. Персоналії такого рівня не можуть визначатися політико-ідеологічною кон'юнктурою, їх життя, діяльність представляють цінність безвідносно до актуальних її пріоритетів. Навіть якщо і ідеологічні позиції людини, яка реально присвятила своє життя служінню народові, не співпадають з сучасними провідними ідеологемами, цінність представляє сам феномен людини такого рівня. Проблема ще більше актуалізується в ситуації, коли через значний проміжок часу базові державотворчі, життєтворчі принципи такої людини отримують сучасне звучання і сприймаються як істини, вивірені часом, жорсткими історичними випробуваннями.

У цьому контексті постать Івана Огієнка викликає все більший інтерес науковців, духовенства, освітан, пересічних громадян, оскільки він своїм життям, діяльністю акумулював потужний державотворчий, богословський, історико-педагогічний, просвітницький потенціал розвитку, який може бути використаний задля інтенсифікації означених процесів в сучасних умовах кардинальних реформ як інструменту переходу до якісно вищого рівня суспільного розвитку.

Проблеми просвітницько-педагогічної діяльності Івана Огієнка були предметом активних досліджень С. Болтівця, Н. Калениченко, В. Кузя, А. Марушкевич, В. Мацька, Н. Ничкало, Г. Опанасюк, Т. Роняк, З. Тіменика, М. Тимошика, І. Тюрменко, М. Ярмаченка та ін. Результати наукових пошуків безальтернативно доводять не лише велич історичної постаті, масштабність та глобальність його звершень у провідних напрямках державотворення, а і актуальність його ідей та теоретико-практичних напрацювань у контексті сучасних проблем розвитку України, освітньої діяльності в тому числі. Так, Микола Тимошик виділяє найголовніші уроки, які може взяти для себе сучасний студент: по-перше, це урок неймовірної працьовитості та працелюбності; урок істинного, а не кон'юктурного служіння науці; урок синівського болювання за долю української мови, самовідданих зусиль задля її утвердження в усіх сферах державного, суспільного життя; глибока порядність та людяність; політична мудрість; урок безмежної любові і вірності Україні [1].

Важливо знайти форми, способи оптимального поєднання, органічної інтеграції сучасних тенденцій розвитку освіти та тих, що є надбанням власної національної історії, які пройшли випробування часом і є цінними за незмінними критеріями якості (як індикатори істинності). Виходимо з позиції, що сучасна особистісно орієнтована освіта (особливо гуманітарної спрямованості) пе-

редбає, передусім, не засвоєння кимось визначених оцінок та зафіксованих у підручниках істин, а намагання на основі існуючих підходів (часто суперечливих) сформувати свої варіанти аналізу та оцінювання фактів, процесів, персоналій, оскільки формула особистісно орієнтованої освіти реалізується як взаємодія об'єктивно заданого та власного досвіду в контексті теми, що вивчається. За таких умов студент, який вивчає життя та діяльність видатного педагога, буде осмислювати інформацію через призму власних цінностей та пріоритетів особистісного, професійного розвитку, співвідносити теорії, моделі професійної діяльності, життєздійснення, особистісної самореалізації з власними, актуальними саме на даний період навчання. Тобто цінність представляє не стільки сама інформація про життя та діяльність видатної людини, скільки процес її осмислення (так само як і інтерпретації, представлені в підручниках інформації на основі результатів наукових досліджень) через призму власних цінностей, проблем, пріоритетів розвитку. Це і є парадигма реалізації особистісно орієнтованого, життєтворчого потенціалу навчального матеріалу, пов'язаного з пріоритетами розвитку вітчизняної, регіональної історії, культури, освіти.

Що стосується організаційно-технологічної складової системи особистісно орієнтованої професійної освіти, то важливо акцентувати увагу на тому, що значуще смислове навантаження має елективна складова навчальної програми підготовки спеціаліста (не формальна, яку ми маємо сьогодні), що закономірно по мірі посилення суб'єктності позиції в системі професійної підготовки буде набувати тенденцію до посилення. В ідеалі студентом формується індивідуально означена траєкторія професійного становлення відповідно до особистісного потенціалу та пріоритетів розвитку. Тому правильний вибір студентом навчального курсу – це вибір оптимальних умов підвищення своєї професійної компетентності, розвитку в її контексті особистісних якостей, інтегрально – забезпечення майбутньої конкурентоспроможності на ринку праці.

Водночас, реальна елективність курсів буде спонукати до формування конкурентоспроможного освітнього середовища у виші, а відтак і реального підвищення якості освітньої діяльності, професіоналізму кожного викладача. В такий спосіб активуються механізми реальної конкуренції, в основі якої – якість освітніх послуг, затребуваність їх студентом як роботодавцем в принциповому сенсі, який уже сьогодні починає розуміти безперспективність «освіти задля диплома».

Виходячи з вищезазначеного, кожний навчальний курс елективної групи апіорі повинен мати чітку професійну спрямованість, орієнтацію на цілі, які для студентів відповідного рівня підготовки є найбільш пріоритетними, пов'язаними з нарощуванням власного професіоналізму.

У цьому аспекті курс «Іван Огієнко і сучасність» має потенціал, який важко переоцінити, оскільки він реально може стати значущою складовою системи професійної підготовки вчителя (і не тільки), що буде особливо актуальним для вишу, фундатором і ідейним натхненником якого стала людина, що своїм життям та духовно-професійною діяльністю демонструє зразки особистісного самотворення – аж до саможертвності як засобу служіння своєму народові, реалізації визначеної для себе життєвої місії.

Виходимо з аксіоми, що будь-яка модернізація освітнього процесу (на рівні системи чи її аспекту) має починатися з аналізу актуальної ситуації, уже наявного досвіду діяльності у цьому аспекті, який, без сумніву, має як позитивні, так і негативні характеристики. Аналіз практики читання курсу в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка дає можливість виявити протиріччя, яке правомірно віднести до рівня базових: з одного боку, студенти дуже високо оцінюють постать Івана Огієнка, наділяючи його відповід-

ними характеристиками, з другого – не бачать особливої цінності у його системному і глибокому вивченні з позиції корисності для майбутньої професійної діяльності. Так, думки студентів Кам'янець-Подільського університету практично однотипні: «на стежку служіння Богу може стати духовно і морально чиста людина». «Іван Огієнко постать багатогранна і гідна для наслідування» [2].

Питання, задане студентам III курсу «Наскільки навчальний курс «Іван Огієнко і сучасність» був цінним для вашої майбутньої професії, особистісного розвитку» дало очікувано низькі показники. ККД курсу для студентів коливається в межах від 42% до 10%. Середній показник – 16,7%. Зрозуміло, ефективність – недопустимо низька (при тому той факт, що курс читали різні викладачі, суттєвих відмінностей в оцінюванні рівня його ефективності не виявив). Аналіз окремих коментарів, оцінних суджень студентів дав можливість дійти висновку, що вивчення змісту курсу відбувалось у типовому інформаційно-репродуктивному режимі, в умовах якого студенти були поставлені перед необхідністю запам'ятати максимум інформації про життя і діяльність видатного церковного діяча, науковця, лінгвіста, педагога, просвітителя, а також інформацію про людину, яка мала безпосереднє відношення до створення університету, в якому навчається студент. Цільова спрямованість курсу для студентів, відповідно, їх мотиваційна основа більшою мірою стосувалися необхідності скласти залік, меншою – професійною доцільністю («вчителю, особливо майбутньому філологу важливо знати про персоналії такого рівня»). Практично задається формула: знати, щоб потім розповідати своїм учням (як дань історії, визнання цінності з позиції сучасності та ін.). Той факт, що життя і діяльність людини рівня Івана Огієнка, як і безцінний спадок, зафіксований в літературних джерелах різного рівня та спрямування, може реально стати потужним суб'єктом професійного, особистісного самотворення, для студента не є очевидним, вони доходять подібного висновку лише після осмислення проблеми за відповідними, запропонованими викладачем, логічними посланнями. Приблизно так оцінюється для переважної більшості студентів значущість навчального предмета: отримувати професійно цінну інформацію і методичні «інструктажі» як її опрацювати з учнями. Наприклад, за цією ж логікою студенти більш професійно мотивовані, опрацьовуючи курс «Педагогіка», який має вищий прикладний рівень, відчутно менше – курс «Історія педагогіки».

Саме тому блок навчальних дисциплін, який має опосередковане відношення до майбутньої професії, як от: філософія, соціологія, педагогіка, психологія та ін., тобто дисциплін, зміст яких не складає безпосередньо зміст майбутньої професійної діяльності (ці дисципліни не мають аналогів у комплексі навчальних предметів школи, тому навчальна інформація з цих дисциплін не транслюється учням), має мати дещо іншу концепцію вивчення відповідно до функцій, які реалізує це знання в структурі майбутньої професії.

Слід зазначити, що традиційні лозунги щодо забезпечення професійної орієнтованості навчальних предметів більшою мірою сприймаються викладачами як збільшення питомої ваги навчальної інформації, пов'язаної з майбутньою професійною діяльністю, прикладів використання отриманих знань у її контексті. Не нівелюючи значення цих підходів, вважаємо, що переорієнтація цих дисциплін має бути не аспектна, а сутнісна, що реалізується через їх зміну цільової спрямованості, а відтак і освітньої парадигми, алгоритмів та технологій роботи з навчальною інформацією.

Наприклад, вивчення філософії має бути сфокусоване на тому, щоб формувати вчителя-філософа, здатного комплексно та глибоко через призму розуміння глобальних основ сутнісної природи людини, її взаємовідносини зі сві-

том, образу світу і місця людини в ньому осмислити сутність життєвої, освітньої ситуації, проблеми, тенденції. Загальна філософська компетентність майбутнього учителя трансформується у розуміння філософських основ освітнього процесу, зокрема, слугує «логічним механізмом покликаним з'єднати загальні філософські ідеї за допомогою ланцюга конкретизації з освітніми рішеннями, проектами та програмами реформ, практикою навчання і виховання» [3].

Означені позиції можна трансформувати на концепцію, зміст, програму, методику вивчення будь-якого навчального курсу гуманітарного спрямування, курсу «Іван Огієнко і сучасність» зокрема. Змоделюємо варіант вивчення курсу з орієнтацією на актуалізацію такої мотиваційної складової як можливість професійного, особистісного саморозвитку та обґрунтуємо умови, за яких вивчення життя і творчості Івана Огієнка, як і інших історичних персоналій (особливо регіонального рівня), буде відбуватися на особистісно орієнтованій основі.

На початку курсу неодмінно треба поставити інтегровану ціль, пов'язану з проекцією кінцевого результату опрацювання курсу, в якому вивчення відповідного обсягу навчального матеріалу буде трактуватися не як ціль, а як засіб реалізації цілі вищого для студента порядку, типу: удосконалення процесу особистісного та професійного саморозвитку (його смислової, цільової, змістової, технологічної, діагностичної складових) на основі вивчення творчості педагогів, які досягли найвищих успіхів. Відповідно, критеріями оцінювання (самооцінювання!) будуть реальні надбання щодо власного процесу професійного становлення. В такий спосіб забезпечується принципово інша концепція, технологія вивчення навчальної інформації. Інші цілі задають кардинально інший стандарт та формулу освітньої діяльності, а значить і принципи, технології, методи організації діяльності студентів. Все, що стосується знань про життя та творчість педагога (інформаційно-репродуктивна освіта) буде використовуватися не як самоцінність (самоціль курсу), а як засіб роботи над власною концепцією, змістом та технологією професійного, особистісного розвитку.

Реалізація означених цілей можлива лише в контексті стандартів особистісно орієнтованої освіти, змістово-технологічна основа яких стосується наступних позицій:

1. Не слід сприймати видатного педагога як ідола, про якого треба просто знати, як недосяжну вершину, про яку навіть не варто мріяти. Навчальну інформацію стосовно життя і діяльності видатної людини можна трактувати як модель успіху, якого можна досягти в рамках своїх можливостей за відповідних умов (звісно, нічого не повторюючи і не копіюючи).
2. Важливо не боятися ставити амбітні плани, програмувати оптимальні для себе висоти, вірячи у можливості людини взагалі, власний потенціал розвитку, зокрема.
3. Впродовж роботи в рамках навчального курсу можна виділяти пріоритетні проблеми, що стосуються власної життєтворчості і мають опосередковане відношення до майбутньої професії, для поглибленого вивчення (використовуючи технологію занурення). Наприклад, в такий спосіб можна отримати компетентність з проблеми: як формувати ідеологію власного життя, наповнювати його духовними смислами.
4. Наближеність у просторі видатних педагогів (що працювали в регіоні, а то навіть і в навчальному закладі) додають не лише патріотизму, а і реальності високих досягнень навіть безвідносно до наявності сприятливих для цього умов (частіше всупереч ним як у Івана Огієнка, Софії Русової та ін.).
5. Існує висока ймовірність продуктивної дослідницької роботи студента з проблеми, яка виділена як пріоритетна для власного професійного станов-

лення в процесі роботи над курсом, використовуючи краєзнавчі, архівні матеріали. Наприклад: як вдалося Івану Огієнку досягти висот лекторської майстерності, стати неперевершеним оратором в аудиторії самих звичайних (непідготовлених) людей, які збиралися в будинку культури слухати лекцію з проблем української мови.

Тобто, в основі курсу можуть бути:

- з одного боку, проблеми осмислення логіки, об'єктивних та суб'єктивних умов професійної, особистісної, духовної самореалізації людини; чинники, що обумовлюють найвищий рівень досягнень людини у будь-якій сфері діяльності, її життєздійснення; секрети успіху видатних людей (українців);
- з іншого – проблеми особистісного самотворення у контексті професійного; потенціал та пріоритетні напрямки особистісного розвитку, самодіагностики, самоусвідомлення за критеріями успішної самотатньої людини.

Отож, йдеться про особистісно орієнтовану освіту, яка реалізується через механізми взаємодії об'єктивного досвіду, представленого через навчальну інформацію, і суб'єктивного, визначеного особливостями власного життєздійснення, професійного становлення. Базовими умовами трансформації отриманих знань у власний досвід навчально-професійної діяльності є:

- а) глибоке осмислення матеріалу як з позиції теоретичних основ освітнього процесу, так і власного досвіду освітньої діяльності (у якості учня, студента, практиканта та ін.);
- б) співвіднесення моделей діяльності (позицій, ставлень, методів, технологій, принципів та ін.) з власними уявленнями (або і досвідом) про продуктивний освітній процес. Виявлення позицій, які є результатом порівняльного аналізу.

Водночас, вважаємо, що, в умовах автономізації вишів, кожний конкретний заклад може моделювати та апробувати свої варіанти елективної складової системи професійної освіти спеціаліста, використовуючи потенціал, напрацювання, досвід та дослідницькі пріоритети конкретних викладачів. Наприклад, у ВНЗ може бути оголошений конкурс на розробку концепцій та програм елективних курсів, до якого можуть долучатися кафедри, групи викладачів за науковими інтересами, пропонуючи колективні варіанти розробки навчальних курсів, або і окремі викладачі. Головними суб'єктами оцінювання якості курсів будуть самі студенти, формуючи елективну складову навчальної програми, а відтак і вмотивовано вибираючи ті з них, які найбільшою мірою відповідають їх потребам та запитам. І тут важливою буде не стільки зовнішня «реклама» на курс, скільки необхідність презентації сутності курсу, його цілей, моделі кінцевого результату вивчення. При тому традиційні заохочувальні лозунги, коли ми бажане вдаємо за реальне, себе швидко дискредитують, якщо оцінка студентів, що опрацювали цей курс (як реальних рекламних агентів) не буде співпадати з рекламними проєктами.

Конкурентність основи такого виду діяльності буде мати не лише стимулюючий вплив на підвищення професіоналізму викладача, формування конкурентоспроможного освітнього середовища вишу загалом, а і на інтенсифікацію реальної наукової діяльності (не лише задля друкованої продукції), і що головне – інтеграції освітньої та наукової діяльності у ВНЗ як найбільш мобільного засобу його перманентного саморозвитку, підвищення якості, конкурентоспроможності функціонування освітньої системи в цілому.

Проблема стає ще більш актуальною в ситуації, коли ім'я видатного педагога пов'язане з титульною назвою освітнього закладу як от: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Закономірно, що подолати формалізм у цьому аспекті може лише позиція стосовно того, що зовнішній антураж

(портрети, святкування) має поступатися внутрішній сутності, діяльнісній складовій, тобто використанню потужних напрацювань видатного педагога задля оптимізації діяльності ВНЗ, а також об'єднання всіх суб'єктів освітньої системи навколо спільного наукового, професійного пошуку у зазначеному аспекті.

До прикладу, предметом спільного наукового пошуку всіх членів колективу можуть стати проблеми: високої майстерності Івана Огієнка як викладача, якому «аудиторія аплодувала з небувалим ентузіазмом», за спогадами його студентів. «Поза сумнівом, з усіх доцентських лекцій, виголошених у ті часи в університеті, це була найблискучіша. Вона стала для мене наочним доказом того, як ретельний учений дотиком чарівної палички з дрібної теми здатний створити казковий палац, шліфуючи, обернути камінець у блискучий діамант бездоганної ерудиції» [4]. Високий об'єднаний потенціал мають проблеми культури мовлення як складової професійної компетентності викладача за концепцією Огієнка; формування позиції студента в структурі його професійного становлення в контексті діяльності першого українського університету; інтеграція духовної, життєтворчої складової в контексті професійної діяльності Огієнка та інших.

У цьому аспекті цінність представляє можливість об'єднання зусиль усіх членів колективу як суб'єктів спільної освітньої діяльності, модернізації та оптимізації освітньої системи ВНЗ. Особливо це стосується філософів, психологів, педагогів, соціологів, культурологів, істориків, лінгвістів, методистів, для яких освітній процес є в тому числі безпосереднім або опосередкованим предметом наукового інтересу.

Колективне дослідження неодмінно обумовить потребу викладачів шукати не формальні (наприклад, коли кожен повідомляє свої наукові доробки, не викликаючи потреби у спільній комунікативній взаємодії), а адекватні форми науково-професійного спілкування, спільного пошуку відповіді на складні проблеми теорії і практики сучасної освіти, які безпосередньо стосуються професійної діяльності кожного викладача безвідносно до фаху.

Це є реальна інтеграція освіти і науки, що, з одного боку, формує свого роду інтелектуальне поле як основу цілісного освітнього простору ВНЗ, з другого – забезпечує оптимальне використання потужного спадку людини, іменем якої названий навчальний заклад, задля розвитку освітньої системив цілому, збагачення досвіду освітньої, наукової, професійної діяльності кожного її суб'єкта, зокрема.

Список використаних джерел:

1. Тимошик М. Голгофа Івана Огієнка / М. Тимошик. – К. : Заповіт, 1997. – 229 с.
2. Пиріг І. Постать Івана Огієнка в погляді сучасного студентства [Електронний ресурс] / І. Пиріг. – Режим доступу: <http://kphistory.com.ua/postat-ivana-ohijenka-v-pohlyadi-suchasnoho-studentstva/>
3. Розов М.С. Філософія освіти: статус, проблеми, перспективи [Електронний ресурс] / М.С. Розов. – Режим доступу: <http://all-filosof.ru/filosofija-osviti/17/181-filosofiya-osviti-status-problemi-perspektivi>
4. Домонтович В. Університетські роки / В. Домонтович // З іменем святого Володимира : у 2 т. – К., 1994. – Т. 2. – С. 389.

The article examines the peculiarities of personal directed study paradigm of Ivan Ogienko's life and work in the student's professional training system, realization of his personal, professional self-development potential.

Key words: personal directed education, electiveness, holistic educational environment, self-development.

Отримано: 29.10.2015 р.